

2. Kvalita pracovní síly

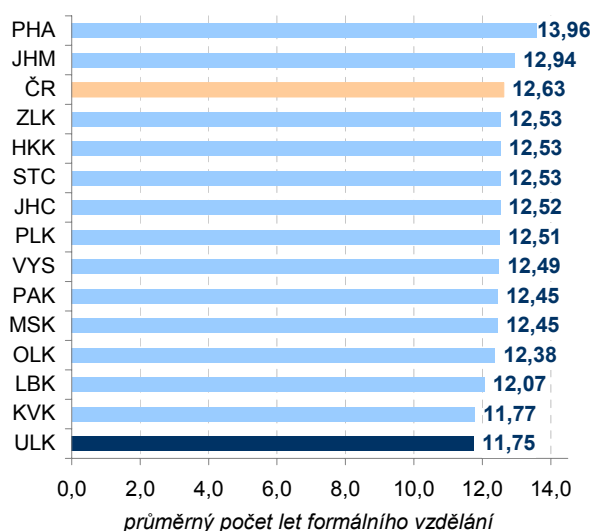
Úroveň vzdělanosti je dlouhodobě nižší než v ČR jako celku

Ústecký kraj patří mezi kraje, kde je **vzdělanostní struktura obyvatel dlouhodobě méně příznivá** (z pohledu stupně dokončeného vzdělání), než jinde v České republice. A totéž platí i o vzdělanostní struktuře pracovní síly (viz graf č. 10).

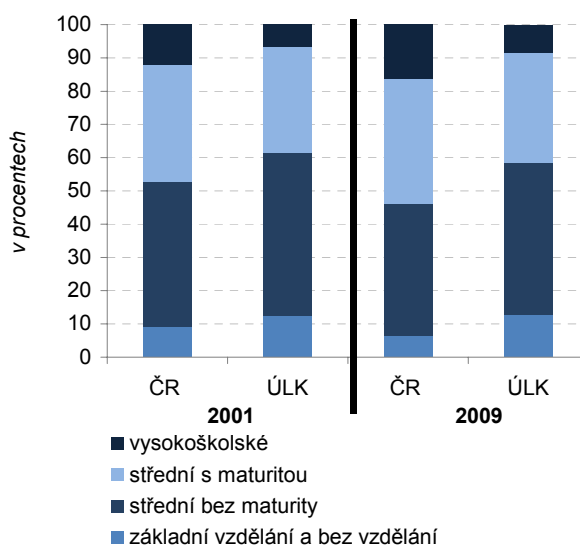
Uvnitř kraje samozřejmě existují značné rozdíly (většinou ve prospěch větších měst⁸), nicméně i tak nedosahuje většinou průměrná vzdělanostní úroveň situaci v charakterově srovnatelných regionech České republiky (městech).

Hlavní rozdíly oproti ČR jako celku vyplývají ze **značně odlišného podílu obyvatel na obou koncích vzdělanostní škály**: na jedné straně je v Ústeckém kraji značně vyšší podíl obyvatel s pouze základním vzděláním nebo bez vzdělání a na druhé straně je zde výrazně nižší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním. Podíl obyvatel se středním vzděláním s maturitou i bez ní, se od hodnot v ČR jako celku příliš neodlišuje, byť i zde mírně převažuje nižší stupeň vzdělání, tj. vzdělání bez maturity (viz graf č. 11).

Graf č. 10 Index vzdělanosti⁹ pracovní síly v roce 2009

Graf č. 11 Vzdělanostní struktura pracovní síly v Ústeckém kraji a ČR v letech 2001 a 2009

Vzdělanost populace se zvyšuje, nicméně pomaleji než v ČR jako celku

Stejně jako v celé ČR **postupně roste úroveň vzdělanosti jak v celé populaci, tak pokud jde o pracovní sílu** (graf č. 12). Hlavním důvodem tohoto pozitivního vývoje je však hlavně generační obměna pracovní síly. Na trh práce vstupují mladé generace, které studovaly již v době, kdy se střední vzdělání s maturitou pokládalo za běžný jev, zatímco například v době, kdy své formální vzdělání dokončili dnes 60letí, bylo maturitní vzdělání chápáno již jako vyšší a méně časté.

I přes tento pozitivní vývoj v Ústeckém kraji se však **rozdíl mezi Českou republikou jako celkem a krajem nezmenšuje**, ba právě naopak. Úroveň vzdělanosti roste v Ústeckém kraji pomaleji než v ČR. Zatímco v ČR se index vzdělanosti (průměrný počet let formálního vzdělání) zvýšil od roku 1993 o více než 8 % (o 0,9 let), v Ústeckém kraji se jednalo pouze o 5 % (o 0,5 let).

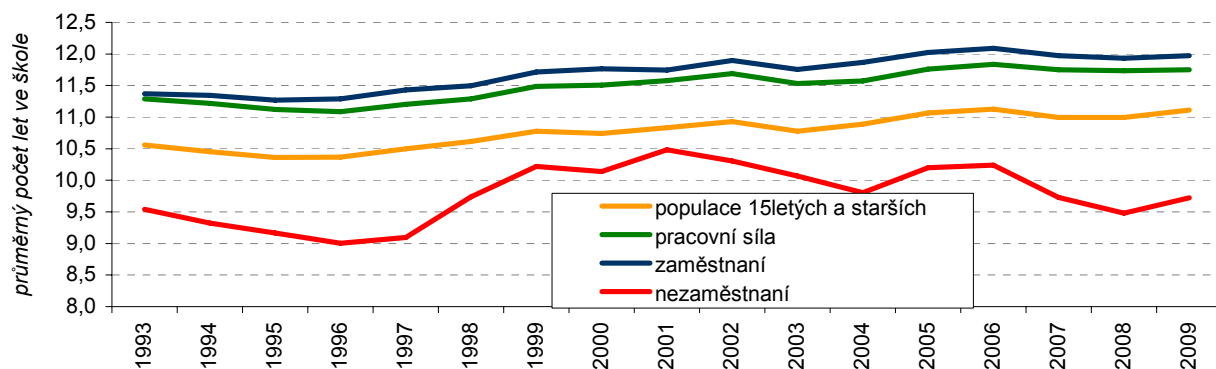
Vzdělanost je důležitým faktorem zaměstnanosti a nezaměstnanosti

Pokud se na vzdělanost populace v kraji podíváme z pohledu trhu práce, zjistíme, že úroveň vzdělání má pro postavení na trhu práce velký význam (viz graf č. 12). Nejvyšší vzdělanosti dosahují zaměstnaní, tedy pracovní síla, která je na trhu práce aktivně využívána, zatímco vzdělanost nezaměstnaných je podprůměrná. Zajímavým aspektem je i **vyšší volatilita vzdělanosti nezaměstnaných**. Z ní je totiž možné vyčíst skutečnou situaci na trhu práce. Jakmile se totiž zvyšuje nezaměstnanost a při tom i vzdělanost nezaměstnaných, svědčí to o cyklickém zvýšení nezaměstnanosti, neboť jsou mezi nezaměstnané vytlačovány i vzdělanější skupiny populace.

⁸ viz například publikace 421631-09 Postavení venkova v Ústeckém kraji nebo 13-4236-06 Rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji Ústeckého kraje v letech 2000-2005

⁹ Průměrný počet let strávených formálním vzděláváním: základní a neukončené vzdělání má váhu 7, střední vzdělání bez maturity váhu 11, střední vzdělání s maturitou váhu 13 a vysokoškolské vzdělání váhu 18.

Graf č. 12 Index vzdělanosti⁷ zaměstnaných, nezaměstnaných, pracovní síly a obyvatel starších 15 let

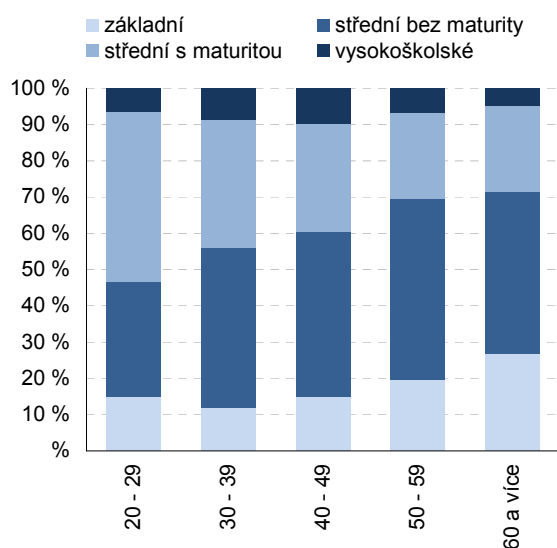
Vzdělanost generací je odlišná, na trhu práce se však rozdílů stírají

Jak již bylo zmíněno, mezi různými generacemi v celé populaci, i v pracovní síle jako celku, existují ve vzdělanostní úrovni velké rozdíly¹⁰ (viz graf č. 13 a č. 14). Zatímco v generaci narozené v 80. letech minulého století je v Ústeckém kraji zhruba 15 % obyvatel se základním vzděláním či bez vzdělání (v ČR 7 %), v generaci narozené před rokem 1950 dosahuje tento podíl téměř 27 % (v ČR 24 %).

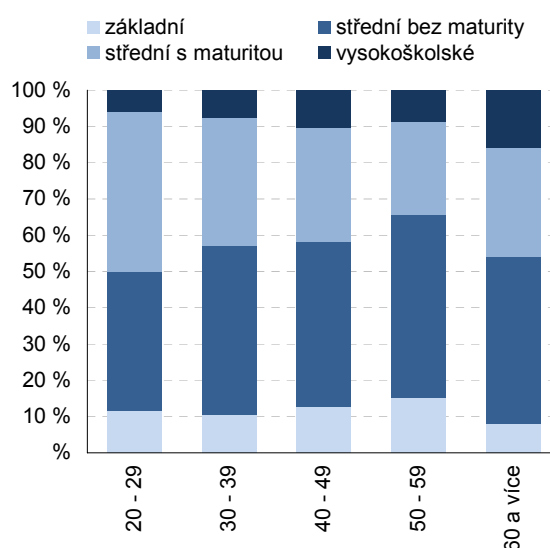
A naopak vysokoškolsky vzdělaných je v generaci 80. let přes 6 % (v ČR téměř 16 %) a v generacích narozených před rokem 1950 okolo 5 % (v ČR 10 %).

Tento rozdíl se pak samozřejmě projeví i v odlišné vzdělanostní úrovni pracovní síly jednotlivých generací, nicméně v tomto případě se rozdílů mírně stírají, protože méně příznivá situace na trhu práce vytlačuje do ekonomické neaktivity (mimo trh práce, tj. mimo pracovní sílu) méně vzdělané skupiny obyvatel. To je patrné z porovnání grafů č. 13 a č. 14, kde se v případě pracovní síly s rostoucím věkem nezvyšuje podíl základního vzdělání a zvyšuje se podíl vyšších úrovní vzdělání. Ekonomicky aktivní se základním vzděláním například představují v generaci narozených v 80. letech okolo 12 % (v ČR okolo 6 %), zatímco v nejstarší generaci na trhu práce se jedná o 8 % (v ČR 6 %). V případě vysokoškolsky vzdělané pracovní síly je naopak patrné, že trh práce tuto skupinu potřebuje, a to napříč všemi věkovými skupinami. V nejstarší generaci pracovních sil dosahuje podíl vysokoškoláků téměř 16 % (v ČR téměř 27 %), což výrazně převyšuje podíl, který tato vzdělanostní skupina zaujímá v celé své generaci (viz graf 13).

Graf č. 13 Vzdělanost vybraných věkových skupin obyvatel v roce 2009

Graf č. 14 Vzdělanost vybraných věkových skupin pracovních sil v roce 2009

¹⁰ Zde je důležité upozornit, že vzhledem k tomu, že v případě těchto údajů se již dostáváme do relativně detailního členění výsledků výběrového šetření (navíc jevu méně obvyklého), a tudíž je nutné hodnotit údaje za Ústecký kraj obezřetně.

Budoucí pracovní síla prodlužuje své vzdělávání a odkládá tak vstup na trh práce

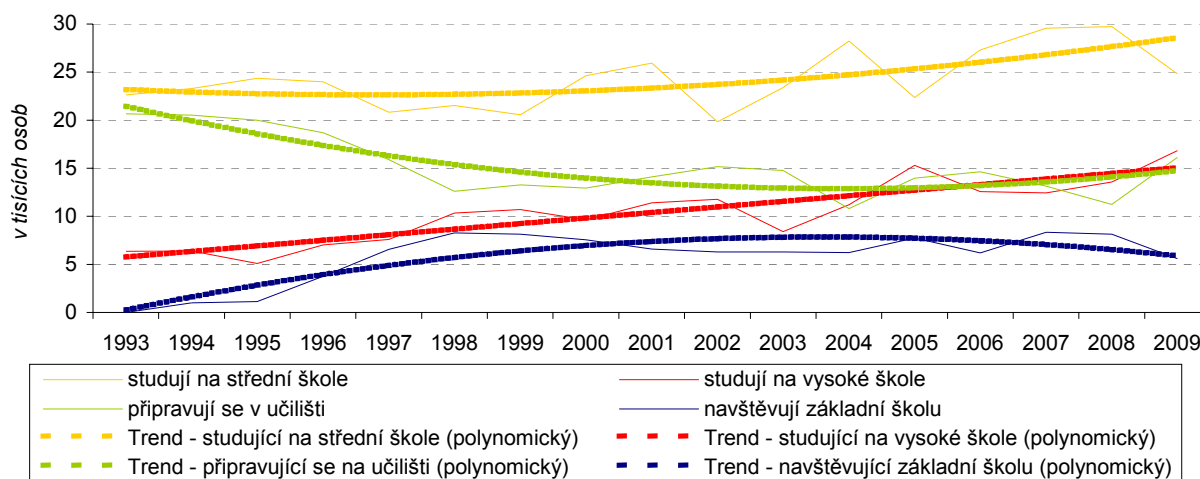
Budoucí vývoj úrovně vzdělanosti populace regionu, resp. jeho pracovní síly, je do značné míry ovlivněn vzdělanostní úrovní budoucích generací, tj. těch, kteří na trh práce teprve vstoupí. V této souvislosti Ústecký kraj, stejně jako celá česká společnost, v posledních letech prožívá značné změny. Tyto měnící se trendy samozřejmě započaly již v 90. letech, ale v období 2000 až 2009 se v souvislosti s demografickými vlivy (poklesem počtu žáků a studentů) a navíc s novou strategií vysokých škol ještě umocnily.

Jedním z těchto trendů, jehož hlavní změna se však projevila v 90. letech a po roce 2000 došlo spíše ke stabilizaci, je **preferance středních škol s maturitou před učňovským vzděláním**. Pokud porovnáme rok 2008 s rokem 1993, pak zjistíme, že počet studentů středních škol se zvýšil o více než 31 % (7 tis. studentů), zatímco počet studentů učilišť se snížil o 46 % (9,5 tis. studentů)¹¹.

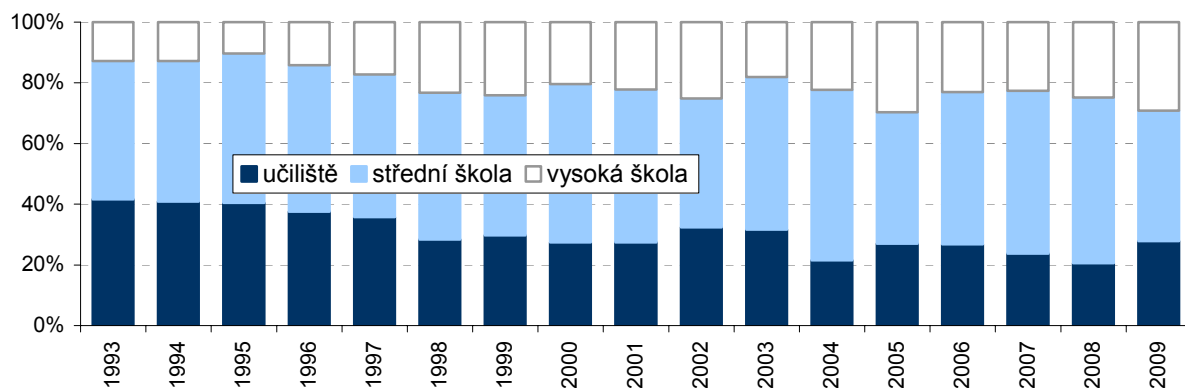
Druhou velmi významnou tendencí, která se právě po roce 2000 umocnila, byl **prudký nárůst počtu vysokoškolských studentů**, a to i přesto, že již začala odeznívat demografická vlna silných ročníků 70. let 20. století. Počet vysokoškolských studentů se zvýšil v Ústeckém kraji mezi lety 2000 a 2009 o 75 % (v ČR jako celku o 73 %), což představuje 7,2 tisíce osob (v ČR 134 tisíc). Pokud to srovnáme s rokem 1993, pak se nárůst pohyboval na více než 164 % (v ČR o 172 %)¹⁰.

Výsledkem obou těchto trendů ve společnosti je **prodloužení doby přípravy na budoucí povolání**, tj. mladí lidé se déle účastní formálního vzdělávání, což ovlivňuje nejen budoucí úroveň vzdělání, ale i současnou velikost pracovní síly v regionu, neboť odkládají vstup na trh práce.

Graf č. 15 Žáci a studenti ve věku starších 15 let - ekonomicky neaktivní (v tis. osob)

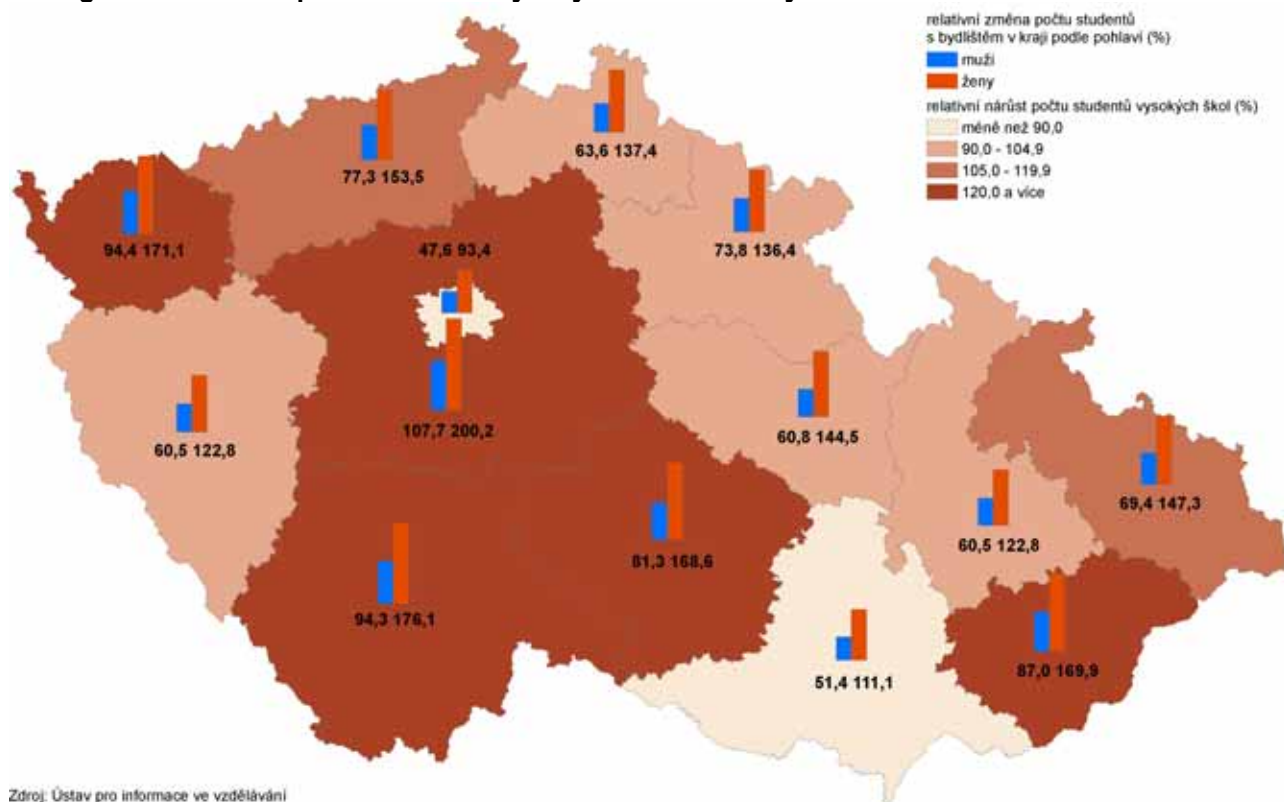

Graf č. 16 Studující na střední škole, učilišti a VŠ (v %)

¹¹ Výsledky Výběrového šetření pracovních sil, ČSÚ

Kartogram č. 2 Změna počtu studentů vysokých škol mezi lety 2000-2009

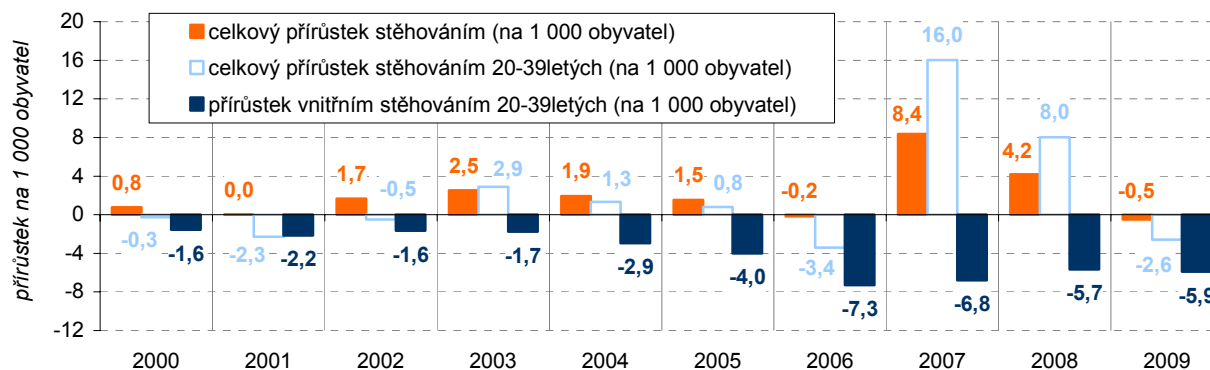

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Z kraje se v posledních letech stěhuje více mladých, než se přistěhuje

Relativně velký nárůst počtu vysokoškolských studentů je jistě pozitivním jevem, jeho budoucí přínos pro region se však nemusí projevit. Značnou roli zde totiž hraje také migrace mladých (tj. v průměru vzdělanějších než starší věkové skupiny¹²) obyvatel, a ta v tomto případě nenaznačuje příliš pozitivní trend: Ústecký kraj dlouhodobě ztrácí migrací mladší věkové skupiny (viz graf č. 17), jinými slovy odchází z regionu budoucí či „nová“ pracovní síla, která na trh práce vstupuje a která dosáhla v průměru vyššího stupně vzdělání, než generace předchozí.

Graf č. 17 Přírůstek stěhováním 20-39letých a celkový přírůstek stěhováním v Ústeckém kraji v letech 2000 až 2009 (na tis. obyvatel)

Podíl obyvatel Ústeckého kraje, kteří zůstávají studovat v kraji, je stabilní

V této souvislosti může určitou roli hrát počet studentů, kteří studují přímo v Ústeckém kraji, resp. podíl studujících v kraji na celkovém počtu studujících. Lze předpokládat, že čím vyšší bude podíl těch, kteří v kraji bydlí a studují, tím spíše z regionu po studiích neodejdou. A navíc čím více obyvatel jiných krajů zde bude studovat, tím spíše někteří z nich zde po studiích mohou zůstat.

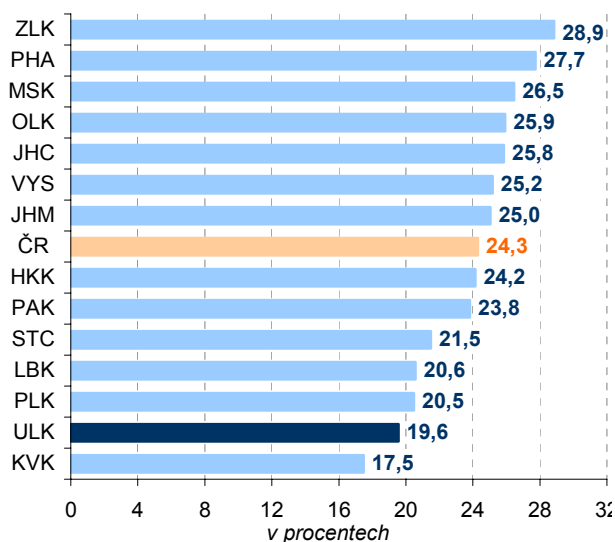
V Ústeckém kraji zůstává studovat zhruba 28 % všech vysokoškoláků, kteří zde mají bydliště. V roce 2000 se tento podíl pohyboval okolo 27 %. V tomto ohledu tedy nedošlo k velkým změnám. Ve světle velkého nárůstu počtu vysokoškoláků lze tedy

¹² Statistika migrace bohužel neposkytuje údaje o stěhování obyvatel podle vzdělání, není tedy známo, které mladé skupiny obyvatel (s jakým vzděláním) z regionu odcházejí.

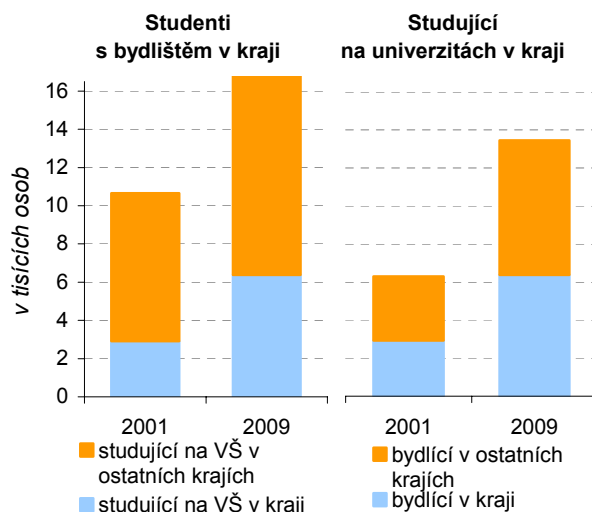
řící, že došlo k relativně srovnatelnému růstu počtu studentů v obou skupinách: jak těch, kteří v Ústeckém kraji zůstávají studovat na vysoké škole, tak těch, kteří odcházejí studovat do jiného regionu (viz graf č. 19).

Tomu, že tento poměr zůstal víceméně stabilní, přispěl výrazný nárůst kapacit vysokých škol v kraji – počet studentů, kteří studují na univerzitách v Ústeckém kraji (nejvýznamnější je Univerzita Jana Evangelisty Purkyně), se zvýšil o více než 7 tisíc (tj. o 113 %). V této souvislosti je zajímavým zjištěním i to, že si vysoké školy v Ústeckém kraji **udržují svůj regionální charakter**: v roce 2009 bylo 47 % studentů těchto škol přímo z Ústeckého kraje (v roce 2000 se jednalo o 46 % studentů).

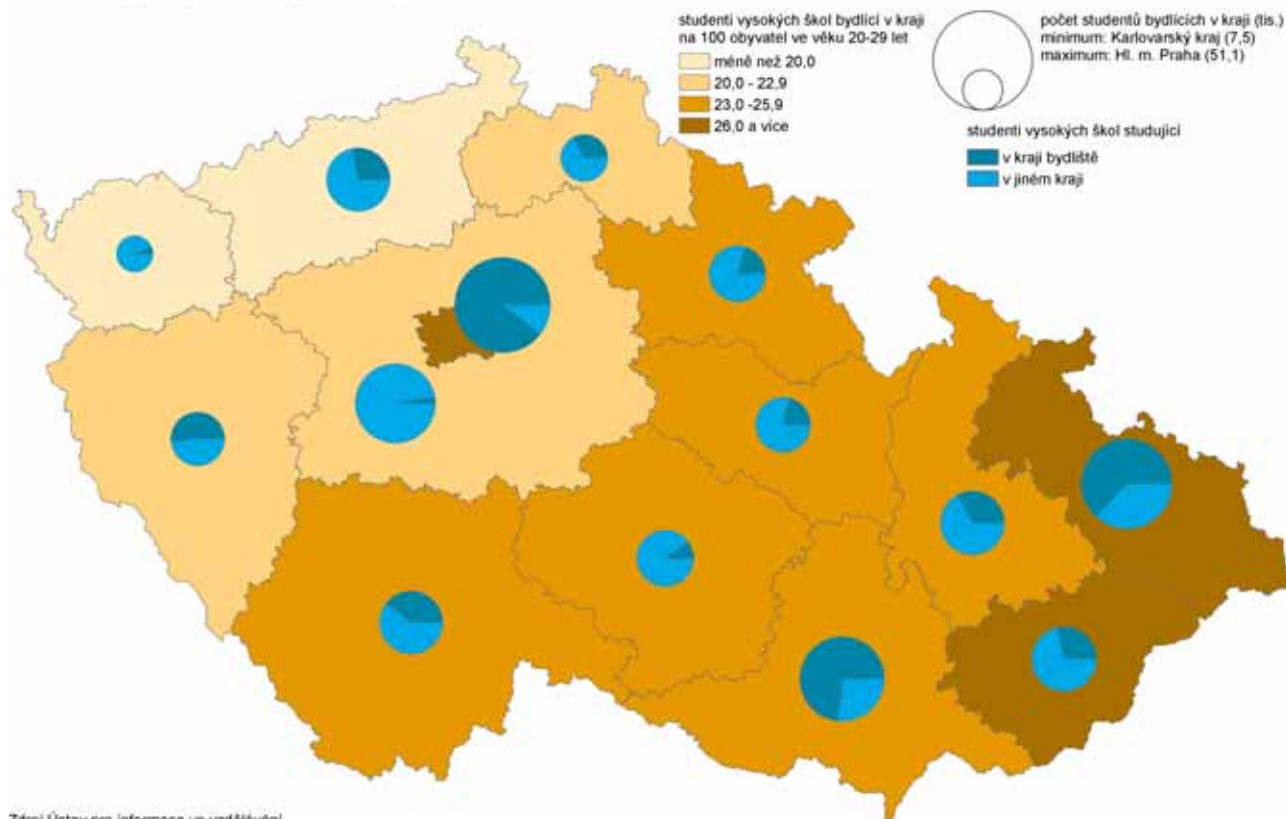
Graf č. 18 Poměr studentů VŠ s bydlištěm v kraji k počtu obyvatel věku 20-29 let k 31. 12. 2009 (v %)

Graf č. 19 Studenti vysokých škol s bydlištěm v Ústeckém kraji a mimo něj (v tis.)

Kartogram č. 3 Studenti vysokých škol v roce 2009

Zdroj Ústav pro informace ve vzdělávání